

Vahva valtio ja talouden depolitisaatio - Carl Schmitt, liberalismi ja moderni käsitteellinen erottelu valtion ja yhteiskunnan välillä

TUUKKA BRUNILA

Johdanto

Poliittiset kriisit pakottavat ajattelemaan uudelleen politiikan olennaisia käsitteitä ja niiden välisiä rajanvetoja. Näin on ollut myös ensimmäisen maailmansodan kohdalla, joka oli sotaa edeltäneen liberaalin talousajattelun kannalta merkittävä tapahtuma. Kuten uusliberalismin historioitsija Quinn Slobodian on todennut, tuona aikana tehokkuuden nimissä purettiin "muuri valtion ja liiketoiminnan väliltä" (2018, 65), millä puolestaan oli kauaskantoisia seurauksia liberaalille ja anti-liberaalille tavalle hahmottaa politiikkaa ja sen rajoja 1920- ja 1930-luvuilla. Näin uusliberalismin ydinajatukset syntyivät juuri näinä vuosikymmeninä tapahtuneen liberalismiin kriisin innoittamana. Aihe on ajankohtainen myös vuonna 2020 COVID-19 -pandemian aikana. Välttämättömät elvytystoimet ja talouden mahdollinen romahtaminen ovat jälleen tuoneet esiin tarpeen pohtia politiikan ja talouden välistä suhdetta. Moni murtumattomana pidetty muuri politiikan ja talouden

välillä on murrettu ja julkisissa keskusteluissa optimistisimmat ovat nähneet pandemian lopullisesti hävittävän uusliberaalin ajatuksen talouden epäpoliittisuudesta.

Tässä artikkelissa olen kiinnostunut tämän kaltaisten tapahtumien käsitteellisestä puolesta, eli siitä, miten pyrkimykset rajata ja uudelleen määritellä poliittisia käsitteitä ovat mukana poliittisen vallankäytön oikeutuksessa. Analysoin kriittisesti oikeustieteilijä Carl Schmittin (1888–1985) väitettä, että varsinkin 1920-luvun loppupuolella olisi tapahtunut ”sekaannus valtion ja talouden välillä”, jolloin ”kaikki taloudelliset, kulttuurilliset, uskonnolliset ja muut ihmisolemisen kysymykset” olisi politisoitu (1932/1995, 73; ks. Ojakangas 1999, 105). Taustalla on hänen väitteensä siitä, että valtio, joka ei pysty tekemään erottelua valtion ja talouden välille, on heikko, sillä se ei pysty estämään kaiken mahdollista politisoitumista (ibid., 75–77). Kyseinen valtion ja talouden käsitteellinen erottelu Schmittin poliittisessa teoriassa 1920- ja 1930-luvuilla on tämän artikkelin pääasiallinen aihe.

Schmitt tunnetaan varsinkin 1920- ja 1930-lukujen poliittisen liberalismiin kriittikkona sekä vahvan valtiollisen suvereniteetin puolustajana. Keskeisessä teoksessaan *Poliittisen käsite* (1932) hän tunnetusti määrittelee poliittisen (*das Politische*) ystävävihollinen -jaotteluna. Määrittely ei ole ainoastaan teoreettinen, vaan sillä on merkitystä myös politiikan kannalta, sillä Schmitt pyrki oikeuttamaan määritelmänsä avulla vahvaa autoritääristä valtiota.¹ Schmittille käsitteet määrittävät politiikkaa ja sen toimintaa, minkä vuoksi niiden määrittelyllä on poliittista merkitystä. Kuten Timo Pankakoski painottaa, Schmittille ”käsitteet ovat niin keskeisessä osassa kaikessa poliittisessa toiminnassa, että vain sen voidaan sanoa olevan todella vallassa, joka hallitsee käsitteitä” (2015, 43). Toisin sanoen sekä käsitteillä että käsitteistä käydään politiikkaa.

¹ Kyseistä teosta tutkinut Heinrich Meier onkin sanonut osuvasti, että ”poliittisen teoreetikon on välttämättä oltava myös poliittinen teoreetikko” (1995, 4; ks. Minkkinen 2017, 224).

Tästä avoimesta poliittisuudesta johtuen Schmittin teoksia ja ajatuksia on syytä lähestyä hyvin kriittisesti ja äärimmäisellä varovaisuudella. Tähän velvoittaa tietysti jo pelkkä tieto, että Schmitt liittyi natsipuolueeseen vuonna 1933.² Tämän lisäksi 1920-luvun tekstejä määrittävä äärimmäinen autoritäärisyys tarkoittaa, että kritiikki on välttämätön osa Schmittiä käsittelevää tutkimusta.

Talouden ja politiikan välisen eron kannalta olennaista on Schmittin 1800-luvun klassisen liberalismiin kritiikki. Schmittin mukaan liberalismi pyrki täydellisesti erottamaan talouden politiikasta, eli suorittamaan talouden depolitisaation (*Entpolitisierung*). Valtiovallan väliintulo käsitteellistetään tällöin Schmittin mukaan ”ulkotaloudellisena” väkivaltana (1932/2015, 71), mikä tarkoittaa valtion rajaamista talouteen nähden. Schmittin tavoitteena on osoittaa, että talouden depolitisaatio on mahdollista ainoastaan poliittisin keinoin, eli vahvan valtion tuella (*ibid.*).

Argumenttini on, että Schmitt näin tehdessään tulee ylläpitäneeksi erottelua talouden ja poliittisen välillä. Tässä mielessä Schmitt ei merkittävässä mielessä muokkaa sitä käsitteellistä pohjaa, jolle myös liberaali poliittinen ajattelu perustuu, eli valtion ja talouden välistä erottelua. Schmitt kylläkin työstää tätä erottelua omien anti-liberaalien poliittisten tavoitteidensa mukaisesti, mutta hänen tapaansa saavuttaa nämä tavoitteet voidaan ajatella osaksi laajempaa modernin poliittisen ajattelun kehitystä, johon niin Schmitt kuin liberalismi kuuluvat. Yhteiskunnan autonomisuus saavutetaan liberalismissa rajaamalla valtiota, kun taas Schmittin mukaan vain vahva valtio, joka pys-

² Ville Suuronen on perusteellisesti käynyt läpi Schmittin vuosien 1933-1936 aikana kirjoittamia tekstejä ja analysoinut niiden avointa kansallissosialistisuutta sekä rasismia (Suuronen 2020). Schmittin ajatuksia 1920-luvulta on toki sovellettu liberaalin teorian kehittämiseen Chantal Mouffin toimesta. Tällöin strategiana on kuitenkin lukea Schmittiä eräänlaisena haasteena, johon liberalismiin on vastattava (Mouffe 2005; ks. Roman-Lagerspetz 2009; Leiviskä 2018).

tyy depolitisoimaan yhteiskunnan, on tähän kykenevä. Molemmat kuitenkin pitävät kiinni politiikan ja talouden välisestä käsitteellisestä erottelusta.

Tarkoitukseni on osoittaa, että Schmitt hyväksyy talouden ja poliittisen välisen erottelun tavalla, joka tuo hänet hyvin lähelle liberaalia ja eritoten uusliberaalia ajattelua. Varsinkin nykyinen uusliberalismia käsittelevä tutkimus poikkeuksetta mainitsee Schmittin eräänä uusliberaalin poliittisen ajattelun edeltäjänä (ks. varsinkin Biebricher 2018; Bonefeld 2017b; Kiely 2018). Slobodian pitää uusliberalismin ydinajatuksena juuri valtion uudelleen suunnittelua turvatakseen markkinat, ja uusliberaalit viittasivat juuri Schmittin ajatukseen depolitisaatiosta poliittisena toimena (2018, 6, 275). Perinteisesti teoreettinen yhteys Schmittin ja uusliberalismin välillä tehdään juuri vahvan, anti-demokraattisen valtion ajatuksessa.

Tutkimus Schmittin liberalismien kritiikistä on perinteisesti keskittynyt poliittisen liberalismien kritiikkiin.³ Tässä tärkeitä teemoja ovat olleet liberaalin oikeusvaltion ristiriidat liittyen perustuslakiin ja suvereniteettiin, liberaalin individualismin kritiikki sekä liberaalin demokratian paradoksit (Dyzenhaus 1999; Mouffe 2000; McCormick 2016; Suuronen 2018a).⁴ Schmitt pitää liberalismia erityisesti epäpoliittisena projektina: liberalismien tavoitteena on ”kieltää valtio ja poliittinen” eli valtiolle asetettujen esteiden ja valvontamekanismien avulla alistaa ne taloudelle (1932/2015, 57). Liberalismissa on siis Schmittin mukaan kyse ”epäluottamuksesta” valtiota kohtaan yksilön vapauden ja yksityisomistuksen suojaamisen suhteen (ibid., 64).

Vaikka Schmitt ei missään nimessä ole liberaali, hänen poliittisen anti-liberalisminsa suhteen ollaan erimielisiä muun

³ On hyvä muistaa, että Schmittin tapa käsitellä liberalismia on avoimen vihamielistä, valikoivaa ja karikatyyreihin perustuvaa (ks. Scheuerman 1997, 174).

⁴ Esimerkiksi John Rawls viittaa Schmittiin teoksessa *Political Liberalism* esimerkkinä haasteesta, joka tekee välttämättömäksi ajatella poliittisen liberalismien teoreettista oikeutusta (Rawls 1993, lx).

muassa siitä, mikä hänen tarkka suhteensa on liberalismiin. Esimerkiksi Nadia Urbinati on puhunut Schmittin ”oudosta” anti-liberalismista, joka on ikään kuin liberalismim ”peilikuva” (Urbinati 2000, 1647; vrt. Rasch 2019, 10-11).⁵ Myös jotkut Schmittin aikana eläneet konservatiivit pitivät häntä liberaalina. Martin Heidegger syytti Schmittin ”ajattelevan kuin liberaali” (ks. Hemming 2016), kun taas Leo Strauss piti Schmittin lopputulosta lopulta pelkkänä liberalismim ylittämisen ”valmistelijana”. Hänen mukaansa Schmittin työ ei onnistu ylittämään poliittisen liberalismim horisonttia, vaan se on ainoastaan ”liberalismia miinusmerkillä” (2001, 237-238; ks. Anderson 2005, 7). Väitän, että Schmittin suhdetta liberalismiin voidaan etsiä myös toisaalta: erottelusta politiikan ja talouden välillä ja hänen talousliberalisminsa kritiikistä. Toisin kuin Strauss, joka pitää Schmittin määritelmää poliittisesta neutraalina, osoitan, että Schmittin määritelmä poliittisesta pikemminkin suosii tietyn tyyppistä politiikkaa, joka juurikin pyrkii ylläpitämään talouden autonomisuutta.

Schmitt, liberalismi ja moderni

Käsittelen seuraavaksi Schmittin kriittistä analyysia liberaalista valtiosta ja sen historiallisesta kehityksestä. Schmittin ajatuksena on, että historiallisen kehityksen myötä liberaali neutraali valtio on tullut tiensä päähän vanhentuneena instituutiona (1926, 21; ks. Koskenniemi 2002, 430). Hänen mukaansa 1800-luvun valtio, joka on neutraali talouden suhteen, on heikko sen kyvyssä vastata sotien välisen ajan haasteisiin ja poliittiseen epävakauteen. Tästä syystä on tärkeää avata tarkemmin, mikälainen valtio on Schmittin mukaan liberaali, niin sanottu

⁵ Martti Koskenniemi aloittaa kansainvälisen oikeuden historian perusteoksensa, *The Gentle Civilizer of Nations*, keskustelun Schmittistä ilmoittamalla, että vaikka häntä pidetäänkin eräänä liberalismim terävimmistä kriitikoista, ”on epäselvää, mikä hänen tosiasiallinen suhteensa oli liberalismiin” (Koskenniemi 2002, 422).

1800-luvun ”neutraali valtio”, joka pysyttelee yhteiskunnasta ”ei-interventionistisesti” erillään (1931/1988, 151).

Ajatus, että 1920-luvulla liberaali valtio olisi tullut tiensä päähän, on olennainen argumenttini kannalta kahdesta syystä. Ensimmäinen liittyy historialliseen kehitykseen ja toinen teoreettiseen argumenttiin. Käsittelen niitä tässä järjestyksessä tässä ja seuraavassa osiossa. Edeltävällä tarkoitan modernin valtion kehitystä, jossa yhteiskunta erottautuu 1800-luvulla omaksi alueekseen valtiosta. Jälkimmäinen taas liittyy ajatukseen, että talouden depolitisaatio valtiota rajaamalla ei johda poliittisen katoamiseen, vaan ainoastaan poliittisen siirtymiseen valtiosta yhteiskunnallisiin vastakkainasetteluihin. Valtion neutraalius siis johtaa yhteiskunnan politisoitumiseen. Tämän osoittaakseen Schmitt luo historiallisen narratiivin valtion ja yhteiskunnan välisestä suhteesta, mutta kehittää myös teoreettista argumenttia siitä, mitä poliittinen on.

Näillä molemmilla on tärkeä rooli argumentilleni, että Schmitt itse pysyttelee tiettyssä mielessä modernin poliittisen ajattelun ennakkoehdoissa. Tässä kohtaa on syytä mainita, että viittaa moderniin yhteiskunnan erottautumisena valtiosta. Ajatus modernista poliittisesta ajattelusta on tämän artikkelin puitteissa jokseenkin löyhä ja koskee vain yhtä sen ulottuvuutta tai aspektia, sillä pääasiallinen analyysini kohde on Schmittin oma käsitys asiasta. Tarkoituksenani on osoittaa, että Schmitt on jossain määrin kykenemätön täysin irrottautumaan kritisoimastaan liberalismista, jota hänen mukaansa ”kaikista vastoinkäymisistä huolimatta kukaan Euroopassa ei ole pystynyt korvaamaan” (1932/2015, 65; ks. Meier 1995, 11; Strauss 2001, 219). Tarkoituksenani ei ole osoittaa Schmittin ristiriitaisuutta asiassa, vaan pikemminkin hänen riippuvaisuutensa yhteiskunnan ja politiikan välisestä erottelusta.

Modernin politiikan syntyyn liitetään monesti ajatus valtiosta poliittisen vallan keskiönä. Tämä ajatus tunnetaan varsinkin Max Weberin luennoista *Politiikka ammattina*, jossa hän määrittelee valtion modernin kehityksen keskiajasta 1900-luvulle vallan ja varsinkin väkivallan monopolisoitumisena (1992, 165–

167). Valtion ohelle ei jää sen enempää aseistautuneita ryhmittymiä kuin muitakaan poliittisia toimijoita, joita ei olisi joko kytketty osaksi valtiota tai hävitetty valtion viereltä. Samanlaista ajatusta tästä kehityksestä toistelee myöhemmin Jürgen Habermas, joka kuvailee valtion modernisoitumista valtiovalan suvereeniuden laajenemisena niin sisäisissä kuin ulkoisissa asioissa (1998, 399–400).

Toisaalta, tärkeä ilmiö modernissa politiikassa on talouden kehittyminen yksityiseksi ja hajaantuneeksi. Se muodostaa valtiovalan ohelle toisenlaisen vallankäytön muodon, joka voidaan nähdä sekä uhkana valtiovallalle että sen ehtona. Kuten Habermas painottaa, juuri talouden kehittyminen ja sen rajaaminen valtion tehtävien ulkopuolelle on tärkeä osa modernisaatiota. Tämä tarkoittaa kuitenkin kaksinaista suhdetta: ”Samanaikaisesti, kun markkinat voidaan perustaa ja säädellä poliittisin keinoin, seuraavat ne kuitenkin omaa logiikkaansa, joka pakenee valtion kontrollia.” (1998, 400.) Toisaalta siis valtiolla on rooli talouden perusehtojen tuotannossa ja mahdollisuus asettaa veroja rahoittaakseen omaa toimintaansa, mutta toisaalta taas se ei pyri organisoimaan taloutta omin voimin. Taloudellisen tuotannon itsenäisyys valtiosta sekä valtion omat intressit tuottavat siis kaksipuolisen kuvan taloudesta, joka on sekä yksityinen että julkinen. Kysymys yksityisen ja julkisen välisestä rajanvedosta voidaan nähdä yhtenä poliittisen filosofian ydinkysymyksistä ja sitä käsitellään tämän artikkelin viimeisessä osassa.

Moderni tarkoittaa tämän artikkelin puitteissa yhteiskunnan ja valtion eriytymistä, eli tarkemmin taloudellisen ja poliittisen vallan välistä erottelua. Marxilaisessa taloushistoriassa esimerkiksi Ellen Meiksins Wood (1995) on argumentoinut, että politiikan ja talouden irtaantuminen omiksi alueikseen keskiajan jälkeen perustuu kapitalistisen tuotannon kehitykseen, joka irrottaa taloudellisen vallan poliittisesta vallasta. Poliitikka ja talous erkaantuvat toisistaan niin, että valtiosta tulee riippuvainen talouden tuottamasta lisäarvosta, mutta taloudesta tulee myös riippuvainen poliittisen vallan kyvystä ylläpitää yksityis-

omaisuuden suojaa. Meiksins Wood katsoo poliittisen monopolisoinnin valtiolle tärkeänä piirteenä kapitalismin kehityksessä. Kun suvereniteetti keskitetään valtiolle, jää maanomistajille ainoastaan taloudelliset keinot tuottaa voittoa vuokralaisiltaan (2017, 98–99). Esikapitalistiseen tilanteeseen nähden, jossa aate-liston valta on sekä taloudellista että poliittista, valtion keskittyminen tarkoittaa poliittisen itsenäistymistä omaksi alueekseen taloudellisesta vallasta. Valtion keskittyminen tarkoittaa siis Meiksins Woodin mukaan historiallista erotusta kahteen eri vallan muotoon tai ”alueeseen, joista kummallakin on omat dynamiikkansa, omat temporaalisuutensa ja omat tilallisuutensa.” (ibid., 177.) Juuri tähän eroon näiden kahden välillä myös oma argumenttini perustuu.

Liberaali depolitisaatio perustuu siis ajatukseen yhteiskunnan ja varsinkin talouden omalakisuudesta.⁶ Jos yhteiskunta voidaan rajata omaksi alueekseen, joka toimii ilman valtion väliintuloa, ja jos kansalaisten hyvinvointi on riippuvainen yhteiskunnan toimivuudesta, niin tästä syntyy normatiivinen vaatimus rajata valtiota yleisen hyvinvoinnin nimissä. Tällä on tärkeä seuraus politiikan kannalta, sillä yhteiskunnan eriytyminen näiden periaatteiden mukaisesti tarkoittaa varsinkin liberalismin valtaannousun myötä yhteiskunnan eriytymistä joksikin politiikan ulkopuoliseksi (ks. Ojakangas 1999, 103; Helén 2016, 141; Lemke 2019, 199–203; Rasch 2019, 147). Kuten Hans Frambach sanoo: ”Valtion ja yhteiskunnan ideat, jotka hahmotettiin identtisinä 1700-luvulla, lakkaavat 1800-luvulla olemasta synonyymejä” (Frambach 2017, 249). Jos siis vastuu ihmisten hyvin-

⁶ Kuten Ville Suuronen on todennut, Schmittin poliittisen ajattelun poleeminen vastustaja on hänen aikansa sosiologien kuten Max Weberin, Ferdinand Tönniesin ja Georg Simmelin tutkimuksissa kuvattu yhteiskunta individualistisena ilmiönä poliittisten kategorioiden ulkopuolella (Suuronen 2018a, 278). Tämä poleeminen kuva on seuraavassa kappaleessa kuvaamani lopullinen depolitisaatio, joka olisi ”absoluuttisen epäpoliittinen tila inhimillisessä yhteiskunnassa (*Gesellschaft*)” (1923, 52; ks. 1927/1988b, 74).

voinnista perustuu 1700-luvulla absolutistisen valtiovallan taloustoimiin, niin 1800-luvulla liberaalissa valtiossa se perustuu talouden omiin mekanismeihin. (ibid., 245–256; ks. Kaplan & Reinert 2019, 745.) Käsittelen seuraavaksi sitä, miten Schmitt hahmottaa kehityksen tästä 1800-luvun liberaalista ajattelusta kohti 1900-luvun tilannetta, jossa yhteiskunnan ja valtion välinen suhde taas muuttuu.

Kuten mainitsin johdannossa, ensimmäinen maailmansota muutti talouden ja poliittisen suhdetta. Slobodian toteaa, että sodan aikana kehitelty laajamittainen talouden valtiollinen koordinointi ja suunnittelu tulivat osaksi myös rauhanajan valtiollisia toimintakeinoja. Hänen mukaansa sodan aikana yksityisomaisuuden ”pyhyyttä” loukattiin kaikilla elämän alueilla ja kapitalismin julkishallinnolta rajattu puhtaasti yksityinen alue hävitettiin (2018, 29; vrt. Rasch 2019, 148). Tässä tärkeimmät tapahtumat olivat ”massademokratian” synty, eli yleinen (monesti vain miesten) äänestys-oikeus, valtion vahva luotto omaan kykyynsä hallita resursseja ja kansallisvaltioiden (verrattuna aikaisempiin laajempiin keisarikuntiin ja talousalueisiin) esiinnousu ensisijaisena valtiomuotona Euroopassa (Slobodian 2018, 29). Schmittiä yhdistää liberaaleihin ajattelijoihin motivaatio ymmärtää ja vastata näihin tapahtumiin, kuten seuraavaksi esitän (ks. Schmitt 1926, 21).

Schmittin kritiikki liittyen talouden ja poliittisen väliseen suhteeseen voidaan tiivistää siten, että 1800-luvun liberaalin valtion tapa rajata poliittista talouteen nähden ei enää päde 1900-luvulla yhteiskunnan politisoituessa. Liberaalista valtiosta on tullut ”pelkkä olemukseltaan taloudellisesti määritellyn yhteiskunnan palvelija” (1927/1988b, 68), jossa talous paikantaa demokratian ja liberalismien välisen ristiriidan (1927/1988a, 87). Tämän seurauksena massademokratian aikana ”kansaa” saa Schmittin mukaan kaksi merkitystä: 1. ”demokraattinen enemmistö, joka ’hyväksyy’ verotuksen suorittamisen ja uudelleenjaon”; 2. ”veronmaksajat, jotka taloudellisessa todellisuudessa suorittavat verojen maksun” (ibid., 87). Ryhmät 1. ja 2. eivät 1900-luvulla enää ole samankokoisia. Toisin sanoen Schmittin

mukaan kansanedustus ei voi enää perustua 1800-luvun ajatukseen parlamentaarisen edustuksen ja verotuksen välisestä suhteesta, sillä enemmistö äänestäjistä ei enää kuulu samalla tavalla porvariluokkaan kuin ennen. Näin ollen Schmitt ei tarkoita sitä, että 1800-luvun ajatukset olisivat sinänsä vääriä, vaan ne ovat riittämättömiä ja vanhentuneita toimiakseen 1900-luvun sotien välisen ajan tilanteessa.

Massademokratian uhassa on niin Schmittille kuin sotien jälkeiselle liberalismille kyse talouden ja politiikan välisestä suhteesta. Toisin kuin Benjamin A. Schupmann, jonka mukaan Schmittille yksityisomistukseen liittyvät kysymykset ovat ainoastaan marginaalinen kiinnostuksenkohde (Schupmann 2017, 36), väitän, että Schmittille massademokratian uhassa on olennaisesti kyse taloudesta ja omistusoikeuksista. Samoin argumentoi myös William E. Scheuerman, joka on analysoinut Schmittin oikeudellista mietintöä vuodelta 1926 nimeltä *Unabhängigkeit der Richter, Gleichheit vor dem Gesetz und Gewährleistung des Privateigentums nach der Weimarer Verfassung* (Tuomarien itsenäisyys, tasa-arvo lain edessä ja yksityisomaisuuden turvaaminen Weimarin perustuslaissa), jossa Schmittin keskeinen juridinen tavoite oli suojata yksityisomaisuus sosialistien tavoitteilta (Scheuerman 1997; Schmitt 1926/2012). Scheuermanin mukaan, kuten myös itsekin alempana esitän, Schmittin puhe vahvasta valtiosta perustuu juuri tavoitteeseen antaa ”merkittävä itsenäisyys yksityispääoman omistajille” poliittisia vaatimuksia vastaan (Scheuerman 1997, 176).

Schmitt kirjoittaa Weimarin perustuslakia käsittelevässä pääteoksessaan *Verfassungslehre* (1928), että 1920-luvun massademokratia rikkoo 1800-luvun liberaalin parlamentin poliittisen ykseyden, sillä parlamentista tulee ”äänestäjämassojen intressien ja mielialojen puoltaja, [...] mikä johtaa poliittisen johdon ja johtamisen etsimiseen massojen välittömästä luottamuksesta” (1928/1993, 314–315; ks. Böckenförde 1998, 48–49; Schupmann 2017, 48). Schmitt tarkoittaa tällä sitä, että yleisen äänioikeuden aikana parlamentista tulee eri taloudellisten intressiryhmien jakama pluralistinen valtio. Etupolitiikalla puolueet pyrkivät toteuttamaan omien äänestäjiensä vaatimuksia

sekä edustamaan erilaisia eturyhmiä. Näin ollen talousintressit ottavat politiikan haltuun.

Schmittin diagnoosin mukaan 1800-luvulla valtion rajaaminen talouteen nähden oli ehkä mahdollista, koska poliittiset ja taloudelliset intressit olivat jossain määrin yhtä. Sen sijaan on 1900-luvulla tapahtunut talouden politisointi, mikä on johtanut tilanteeseen, jossa liberaali valtio näyttää heikkoutensa. Tämä Schmittin mukaan näkyy siinä, että massademokratiassa politiikka levittäytyy kaikille elämän osa-alueille, eli ”se ei enää tunnista mitään valtiovapaata aluetta (*staatsfreie Sphäre*)”, sillä tällainen valtio on kykenemätön erottamaan yhteiskuntaa itsestään (1932/1995, 74; ks. Juego 2018, 114). Massademokratian ajan valtio siis pyrkii tyydyttämään kaikkien äänestäjien eri intressit ja muuttuu siten valtioksi, jossa erottelu yhteiskuntaan ja politiikkaan ei enää ole mielekäs.

Schmittin argumentti on avoimen dialektinen: ”Tämä suunnaton muutos on konstruotavissa osana dialektista kehitystä, joka etenee kolmessa askeleessa: absolutistisesta 1600- ja 1700-lukujen valtiosta liberaaliksi 1800-luvun neutraaliksi valtioksi ja siitä totaaliseksi identiteetiksi valtion ja yhteiskunnan välillä” (1931/1988, 152; ks. Suuronen 2018b, 293). 1800-luvun liberaali valtio, joka alistaa valtion yhteiskunnalle, tulee massademokratian myötä yhteiskunnallisten voimien haltuun ottamaksi. Tällöin valtiosta ja yhteiskunnasta tulee identtisiä. Dialektisuus tarkoittaa kuitenkin tässä sitä, että 1900-luvun tilanne ei ole sama kuin 1700-luvun absolutistinen valtio. Kuten Schmitt sanoo, talouden ja politiikan 1800-luvun vastakkaisuus tulee ylitetyksi viitaten Hegelin tutuksi tekemän *aufheben* termin avulla (1932/2015, 23; Hegelin merkityksestä Schmittille ks. Mehring 1989). Tällaisessa valtiossa ”ei ole mitään, mikä ei olisi edes vähintään potentiaalisesti valtiollista ja poliittista.” Tässä on kyse dialektisesta liikkeestä, jossa absolutismin jälkeen yhteiskunta erottautuu 1800-luvulla omaksi alueekseen, minkä jälkeen kyseinen ero ylitetään 1900-luvulla massademokratian myötä. Kyseessä ei ole paluu absolutismiin, sillä valtion ja yhteiskunnan identiteetti on eri asia kuin absolutismin tilanne, jossa yhteiskuntaa poleemisena käsitteenä ei vielä ole. (1931/1988, 152.)

Tällöin kyseessä ei ole paluu yhteiskunnan valtiosta erottamista edeltävään hetkeen, vaan pikemminkin ero valtion ja yhteiskunnan välillä yhdessä mielessä säilyy, niiden tullessa toisessa mielessä identtiseksi. Selitän tätä ajatusta tarkemmin alempana analysoidessani Schmittin erottelua erilaisten totaalisten valtioiden välillä.

Valtion ja yhteiskunnan identiteettiin liittyviin ongelmiin ei Schmittin mukaan ole mahdollista vastata vanhoilla liberaaleilla periaatteilla, eli kieltämällä talouteen puuttuminen kategorisesti (1931/1988, 153). Liberaali kieltäminen tarkoittaisi tässä tilanteessa Schmittin mukaan, että ”sosiaalisissa ja taloudellisissa vastakkainasetteluissa ja konflikteissa, joita vastaan ei nykyään enää pystytä taistelemaan taloudellisin keinoin, tarjottaisiin erilaisille valtaryhmittymille vapaus toimia” (ibid., 154). Liberaalit periaatteet 1800-luvulta menettävät siis merkityksensä tilanteessa, jossa talous on politisoitunut, sillä politisoitunutta taloutta ei ratkaista taloudellisin keinoin. Käsittelen seuraavaksi sitä, mitä teoreettisia kysymyksiä tähän liittyy.

Poliittinen ja talous

Schmittin mukaan 1920-lukua määrittänyt pyrkimys hankkiutua eroon politiikasta. Poliittisessa Teologiassa (1922) Schmitt esittää poleemisen kuvailun tästä pyrkimyksestä seuraavasti:

Tänään mikään ei ole yhtä modernia kuin taistelu poliittista vastaan. Amerikkalaiset rahoittajat, teollisuuden teknikot, marxistiset sosialistit ja anarkosyndikalistiset vallankumoukselliset ovat kaikki yksimielisiä vaatimuksessaan pysäyttää politiikan virheellinen ylivalta taloudesta. Pitäisi olla ainoastaan organisatoris-teknisiä ja taloudellis-sosiologisia tehtäviä, muttei poliittisia ongelmia. Tunnuspiirteistä nykyään on taloudellis-tekninen ajattelu, joka ei enää pysty hahmottamaan poliittisia ideoita. (1922/2015, 68–69; 1932/1995, 73.)⁷

⁷ Kaikki käännökset ovat tässä artikkelissa omiani, ellei toisin mainita.

Politiikasta haluttiin päästä eroon teknokraattisin keinoin. Kun kaikki ongelmat pystyttäisiin palauttamaan asiantuntijakysymyksiksi, ei valtiota poliittisena toimijana enää tarvittaisi. Tämä tarkoittaa valtion tehtävien ja luonteen uudelleen määrittelyä, eli poliittisten ongelmien korvaamista puhtaasti taloudellisilla ratkaisuilla. Analysoin seuraavaksi sitä, miten Schmitten mukaan liberalismi erottaa talouden poliittisesta. Analyysin tarkoituksena on tuoda esiin liberaali tapa erottaa talous politiikasta, minkä jälkeen Schmitten oma argumentti poliittisen itenäisyydestä talouteen korostuu selvemmin.

Poliittista uhkaavat siis vaatimukset talouden täydestä autonomisuudesta. Niin kapitalistit kuin proletariaatti ovat Schmitten mukaan samalla viivalla kyvyttömyydessään hahmottaa poliittisia ideoita. Näitä poliittisen vihollisia vastaan Schmitt kehittää poliittiselle ajattelulle periaatteita ensin katolilaisen kirkon tavasta käsitteellistää auktoriteetti ja representaatio (1923) ja myöhemmin ystävä-vihollinen -vastakkainasettelusta (1927/1988b; 1932/2015; ks. Ojakangas 2018). Hän vertaa molempia tapoja hahmottaa poliittinen varsinkin talouteen ja niin kutsuttuun talousajatteluun (*ökonomisches Denken*). Schmitt käsittelee talousajattelua varsinkin kirjoittaessaan roomalaisesta katolilaisuudesta poliittisena ideana (Schmitt 1923). Tutkijat ovat osoittaneet, että Schmitten viittauskohde on Weberin protestanttisen etiikan ajatus, jota vasten Schmitt rinnastaa katolilaisuutta jonain, josta voidaan vielä löytää poliittinen idea (Ulmen 1988; Colliot-Thélène 2000). Käsittelen aihetta tässä kuitenkin abstraktimmalla tasolla, keskittyen juuri ajatukseen talousajattelun kykenemättömyyteen hahmottaa poliittisia ideoita.

Talousajattelussa on kyse laskelmoivasta ja teknisestä ajattelusta, joka keskittyy rationaalsiin mekanismeihin (1923, 31, 43). Se perustuu kannattavuuden, tuotannon, kulutuksen ja hyödyllisyyden kategorioihin (ibid., 36; 1932/2015, 25). Toisin sanoen Schmittille talousajattelussa on kyse päämäärähakuisesta ajattelusta, joka pyrkii teknokraattisiin ratkaisuihin arvioimalla toimien onnistuneisuutta tuotantotehokkuuden perusteella.

Schmitt painottaa: ”Taloudessa ei ole vihollisia, vaan ainoastaan kilpailijoita” (1932/2015, 27). Talouskäsitteet eivät siis ole poleemisia, vaan ne perustuvat kannattavuuteen ja siten toimivat eri logiikalla kuin poliittiset käsitteet. Tämä on vastakohta poliittiselle, sillä Schmittin mukaan siinä, missä poliittinen toimii luonteeltaan aineettomalla ja transsendentilla julkisella alueella, talousajattelu taas toimii yksityisellä alueella ja hahmottaa siten kaikki ongelmat ei-poliittisina teknisinä kysymyksinä.

Schmittin mukaan ratkaisevaa on 1700-luvun valistuksen edistysuskon ja 1800-luvun taloudellisen kehityksen yhdistäminen. Talouden kehitystä siis tulkitaan valistuksen ”nousevana edistyksen viivana” kohti parempaa maailmaa. (1932/2015, 67–68.) Tämä tarkoittaa poliittisten vastakkainasettelujen ylittämistä yhteisen, neutraalin kentän kautta. Schmitt asettaa oikeustieteen ja politiikan muodostamaan vastakohtan talousajattelun yksityistämiseen johtavalle tendenssille:

Tässä kiinnostavaa on, että taloudellisen yksityistävä tendenssi tarkoittaa juristisen järjestelmän kaventamista. Oletuksena on, että julkinen toiminta hallinnoi itse itseään. Sitä pitäisi hallita yhteisön, eli yksityishenkilöiden, julkisen mielipiteen toimin. Julkista mielipidettä taas hallitsee yksityisomistuksessa oleva lehdistö. Mikään tässä järjestelmässä ei ole edustuksellista, kaikki on yksityistä. (1923, 58.)

Yhteiskunta toimii omien sääntöjensä mukaisesti täysin mekaanisesti, eikä siten tarvitse valtiovaltaa ja sen väliintuloa. Tämä neutraali kenttä on Schmittin mukaan 1800-luvulla juuri talous, josta tulee keskeinen henkiselle toiminnalle ja ajattelulle (1932/2015, 76–77). Kaikki muut ongelmat nähdään ratkaistavissa olevina taloudellisen kehityksen kautta (ibid., 78). Schmittin mukaan näin rakennetaan eräänlainen perusta yhteisymmärrykselle, eli totuuskäsite (*Wahrheitsbegriff*) yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemiselle (ibid., 81).

Schmitt väittää liberalismiin pyrkivän korvaamaan poliittisen ”vihollisen” käsitteen taloudellisella ”kilpailijalla” (1932/2015, 28). Vihollisen katoaminen Schmittin ajattelussa

liittyy toistuvaan uhkakuvaan maailman "lopullisesta depolitisaatiosta", jossa jäljelle jäisi enää globaali yhteiskunta: "Jos koko ihmiskunta ja maapallo tulisi yhdistetyksi taloudelliseen ja jakelu-tekniseen ykseyteen, niin siinä olisi kyse 'sosiaalisesta' ykseydestä" (1927/1988b, 74; ks. Maschke 1988, 59; Kervégan 2000, 61). Schmitt kuvailee lopullista depolitisoitunutta maailmaa seuraavasti:

Liberaali-individualistisessa doktriinissa ihmiskunta on universaali, mikä siis tarkoittaa maapallon kaikki ihmiset kattavaa yhteiskuntaa. Se on yksittäisten ihmisten välisten suhteiden systeemi, joka tulee esille, kun taistelun mahdollisuus on suljettu pois ja jokainen ryhmittely ystäviin ja vihollisiin on tullut mahdottomaksi. Tällaisessa universaalissa yhteiskunnassa ei olisi yhtään kansaa poliittisena ykseytenä. Tällöin valtiot lakkaisivat olemasta olemassa. (1927/1988b, 73; 1932/2015, 52.)

Politiikka katoaisi maailmasta ystävä-vihollinen -jaottelun ylittävän universaalien yhteiskunnan myötä. Näin ollen liberalismiin uhka poliittista kohtaan piilee siinä, missä talousajattelu pyrkii korvaamaan poliittiselle välttämättömät kategoriat. Pohdin osion lopuksi vielä, mitä seurauksia taloudellistamisella on politiikan kannalta. Schmittille liberaali depolitisaatio uhkana ei tosiasiaassa liity universaaliin yhteiskuntaan, vaan ainoastaan poliittisten vastakkainasettelujen siirtymiseen valtioilta yhteiskunnalle.

Kuten edellä mainitsin, poliittinen tilanne oli Schmittin mukaan 1920-luvun loppupuolella johtamassa lopullisen depolitisaation sijaan siihen, että valtiosta ja yhteiskunnasta tulee identtisiä. Valtio ja yhteiskunta tulevat yhdeksi, sillä depolitisoitunut valtio ei rajaudu enää poliittisen monopoliksi, vaan valtiosta tulee yhteiskunnallisten poliittisten toimijoiden edunvalvonnan väline. Schmitt mukaan puolueista on tullut "sosiaalisia tai taloudellisia voimia". Etupolitiikka on nimittäin Schmittin mukaan tehnyt parlamentaarista keskustelusta "pelkän formaliteetin", sillä tärkeistä periaatteista, kuten avoimuudesta ja riippumattomuudesta, on tullut merkityksettömiä. (1926, 10–11.)

Jos parlamentti ei ole avointa, vaan tapahtuu suljettujen ovien takana, poliittinen vastuu päätöksistä on vaarassa kadota. Schmitt toteaa, että ilman avoimuutta ja poliitikkojen riippumattomuutta eturyhmistä, ”on koko parlamentaariseen järjestelmästä tullut pelkästään huono fasadi puoluevallalle ja taloudelliselle eduntavoittelulle” (1926, 29; ks. Bielefeldt 1997, 27; Kervégan 2000, 58).

Näin ollen liberalismi 1920-luvulla johtaa tilanteeseen, jossa yhteiskunnalliset voimat ottavat valtion haltuunsa. Kuten Schmitt kirjoittaa vuonna 1927 *Poliittisen käsitteen* alussa: ”Valtion laeista tulee kutakuinkin voimattomia”, kun taloudelliset ryhmittymät kasvattavat merkitystään ja ottavat valtion haltuunsa taloudellisin voimakeinoin (1927/1988b). Neutraali valtio ei kykene valitsemaan puolta näiden ryhmittymien kesken, koska sen käsitys totuudesta on alisteinen juuri taloudelle (1930, 31). Tällöin valtion poliittinen ykseys kaatuu ja poliittinen päätöksenteko ja suvereenius siirtyvät yhteiskunnallisille ryhmille, jotka toimivat omien talousintressiensä mukaisesti (ibid., 34, 39).

Valtion ja yhteiskunnan välinen 1800-luvun dualismi tulee tällöin ylitetyksi (1931/1988, 146–147). Schmittin mukaan 1800-luvulla yhteiskunta toimi poleemisena käsitteenä valtiota vastaan, eli konstruointiin valtiosta vapaa talous ja taloudesta vapaa valtio. Tällaisessa tilanteessa valtio voitaisiin kutistaa minimiinsä ja talouteen puuttuminen valtiollisin keinoin voitaisiin estää. (ibid., 146; ks. Kervégan 2000, 57.) Sen sijaan 1900-luvulla valtiosta tuleekin totaalinen, jolloin ”valtion ja yhteiskunnan, hallinnon ja kansan” väliset vastakkainasettelut katoavat. Kaikista taloudellisista ongelmista tulee siis valtiollisia ongelmia, syntyy niin sanottu ”talousvaltio”. (1931/1988, 151.)

Liberaali depolitisatio ei siis johda universaaliin yhteiskuntaan, vaan ”muodostuu uusi tapa tehdä politiikkaa uuden taloudellisesti perustetun vallan pohjalle” (1923, 37). Valtion taloudellistaminen tarkoittaa lopulta poliittisen vallan siirtymistä valtiolta taloutta ohjaaville tahoille. Tällöin valtiosta tulee pelkkä vallan väline, jonka avulla voidaan hallita omien yhteiskunnallisten päämäärien mukaisesti (1930, 31). Schmittin mukaan siis sosiaaliset voimat, eli omistava- ja työväenluokka,

pyrkivät hankkiutumaan eroon poliittisen ja taloudellisen välistä vastakkainasettelusta perustaakseen ”uuden tavan tehdä politiikka”, joka perustuu taloudelliseen valtaan. Toisin sanoen Schmitten mukaan taloudelliset toimijat pyrkivät ”käyttämään omaa asemaansa tuotantoprosessissa saadakseen valtion omiin käsiinsä.” (1923, 36–37; ks. McCormick 2016, 273.) Vaikka Schmitten mukaan tässä on kyse politiikasta, niin vallankäyttö on talousajattelussa muuttunut pelkäksi ”vallan säilyttämisen tekniikaksi” (*Technik der Machtbehauptung*) (ibid., 35, 74; 1932/2015, 56).

Vastustaakseen poliittisen vallan palautumista pelkäksi machiavellistiseksi tekniikaksi talouden palvelukseen, Schmitt erottelee poliittiset kategoriat taloudellisista ”poliittisen” itsensä käsitteellisen määrittelyn avulla. Käsittelen tätä pyrkimystä seuraavaksi, minkä jälkeen analysoin seuraavassa osiossa Schmitten pyrkimystä reformoida valtio siten, että se kykenisi paremmin vastaamaan talouden politisoitumiseen. Tarkoitukseni on osoittaa, että Schmitten argumentti liberalismia vastaan ei ole ainoastaan historiallisiin tosiasioihin viittaava, vaan sillä on myös teoreettinen oikeutus. Ajatuksessa, että poliittisessa on kyse ystävä–vihollinen -jaottelusta, on myös kysymys yhteiskunnan ja valtion välisen suhteen uudelleen työstämisestä tavalla, joka kieltää talouden täyden riippumattomuuden ja siten lopullisen depolitisaation mahdollisuuden. Se kuitenkin myös mahdollistaa talouden ja politiikan välisen erottelun. Keskityn tässä varsinkin *Poliittisen käsite* nimellä kulkevan vuoden 1927 esseen ja vuonna 1932 ilmestyneen kirjan välisiin eroihin. Edeltävässä poliittinen joko on tai ei ole olemassa omiana alueenaan yhteiskuntaan nähden, kun taas jälkimmäisessä poliittinen on aina potentiaalisesti läsnä kaikissa yhteiskunnallisissa suhteissa (Koskenniemi 2002, 436).⁸ Tämän eron

⁸ Schmitt kommentoi ja muokkasi ajatustaan poliittisesta läpi elämänsä. Tässä mielessä aihe on poikkeuksellisen tärkeä Schmitten ajattelussa, sillä se, Ville Suurosta lainatakseni, ”sekä kokoaa yhteen Schmitten ajattelun keskeisimmät teesit että peilaa niitä muutoksia, joita hänen ajattelussaan tapahtui” (Suuronen 2018a, 271; ks. myös

analysointi mahdollistaa Schmittin totaalisen valtioajattelun pohjustamisen, joka on keskeinen argumenttini kannalta.

Vuoden 1927 esseessä Schmitt puhuu ”poliittisesta” omana yksikkönään, joka on joko olemassa tai sitten ei ole. Tällä Schmitt tarkoittaa, että poliittinen on erillinen alue talouteen, uskuntoon ja muihin yhteiskunnallisiin alueisiin nähden. Valtio, eli se, joka pystyy jaottelemaan ystävät ja viholliset, sijaitsee yhteiskunnan yläpuolella. Schmittin mukaan se on poliittista yhteisöä ”määrittävä ykseys (*maßgebende Einheit*), joka on ominaisesti erilainen” yhteiskunnallisiin alueisiin nähden (1927/1988b, 68-69; oma kursivointini). Tällä Schmitt tarkoittaa, että valtio poliittisena ykseytenä on yhteiskunnan yläpuolella ja määrittää omana alueenaan yhteiskunnan rakennetta (ks. Kervégan 2011, 182-183; Suuronen 2018a, 272; Rasch 2019, 10).

Vuoden 1932 kirja poliittisen käsitteestä taas määrittelee poliittisen intensiteettinä: ”Poliittinen vastakkaisuus on intensiivisintä ja äärimmäisintä vastakkainasettelua, ja jokainen konkreettinen vastakkainasettelu on sitä poliittisempi, mitä enemmän se lähestyy sen äärimmäisintä pistettä, eli ystävä-vihollinen -jaottelua” (1932/2015, 28; ks. Suuronen 2018b, 292-293). Voidaan siis puhua poliittisen eri asteista, joista poliittinen sen oikeassa mielessä on vastakkaisuus vihollisen ja ystävän välillä. Tärkeä ero vuoden 1927 ja 1932 tekstien välillä on siinä, miten Schmittin mukaan poliittinen suhtautuu erilaisiin yhteiskunnallisiin ryhmittymiin. Schmitt kutsuu näitä ”yhteiskunnalliseksi assosiaatioiksi” (*Assoziation*), joita ovat esimerkiksi työväenliitot ja uskonnolliset ryhmittymät. Siinä, missä vuonna 1927 Schmitt suorasanaisesti kieltää tällaisten ryhmittymien poliittisuuden siirtämällä poliittisen ykseyden niiden yläpuolelle (1927/1988b, 69), vuonna 1932 hän myöntää tämän mahdollisuuden. Schmittin mukaan poliittisen määrittely ystävään ja viholliseen kuvaa ”yhdistämisen tai erottamisen, assosiaation tai dissosiaation äärimmäisintä intensiteettiastetta” (1932/2015, 26). Poliittinen ei ole enää oma alueensa erillään yhteiskunnasta,

Meier 1995, 6-8; Moyn 2016, 292-293).

vaan se kuvaa yhteiskunnallisten suhteiden intensiivisyyttä (ks. Ojakangas 2004, 63–67).

Merkittävä muutos Schmittin ajattelussa argumenttini kannalta on se, että hänen ajattelussaan ero valtion ja yhteiskunnan välillä muuttuu. Schmittin tavoite 1930-luvun alussa on juuri vahvistaa valtiota siten, että se kykenisi ehkäisemään ja estämään politisoitumisen, kun taas 1920-luvun lopussa hänen tavoitteensa on ollut vahvistaa valtiota ulkopoliittisia uhkia vastaan. Kuten Heinrich Meier on huomauttanut, tärkeä ero vuoden 1927 esseen ja 1932 ilmestyneen kirjan välillä liittyy sisäpoliittisiin kysymyksiin. Schmitt ei puhu sisällissodasta vuoden 1927 tekstissä, vaan käsittelee ainoastaan valtioiden välistä sota. Sen sijaan vuonna 1932 Schmitt ottaa selvemmin huomioon myös sisällissodan mahdollisena poliittisen taistelun ulottuvuutena. (Meier 1995, 21–24.)

Sisällissota on Schmittin mukaan mahdollinen tilanteessa, jossa ”ajatus kattavasta, kaikkia sisäpoliittisia puolueita ja niiden vastakohtaisuuksia rajaavasta (”valtion”) poliittisesta ykseydestä menettää voimansa, minkä seurauksena valtion sisäiset vastakkainasettelut ovat *intensiteetiltään voimakkaampia* kuin yhteinen, toiseen valtioon kohdistuva ulkopoliittinen vastakkainasettelu.” (1932/2015, 30–31; 2015, 37; suomennosta muokattu, oma kursivointini.) Poliittisen ymmärtäminen intensiteettinä mahdollistaa siis sisällissodan hahmottamisen myös poliittisena ilmiönä. Sisällissodassa esimerkiksi puoluepoliittiset jakolinjat muuttuvat intensiteetiltään sellaiseksi, että niiden välille muodostuu ystävä-vihollinen -jaottelu.

Miten tämä vaikuttaa talouden ja politiikan väliseen erotteiluun? Kuten Schmitt mainitsee alun perin vuonna 1929 julkaisussa lyhyessä esseessään neutralisaatiosta (*Das Zeitalter der Neutralisierungen und Entpolitisierungen*) (jonka Schmitt lisää 1932 Poliittisen käsitteen loppuun lisäosana), mille tahansa yhteiskunnalliselle alueelle voi syntyä vastakkainasetteluja, jotka leimahtavat poliittisiksi (1932/2015, 82). Näin ollen kaikki yhteiskunnalliset osa-alueet ovat potentiaalisesti poliittisia. Poliittisen käsitteessä Schmitt sanookin, että totaalisen ja neutraalin

valtion ero piilee siinä, että neutraalissa valtiossa on jotain itsessään epäpoliittista, kun taas totaalissa valtiossa ole mitään absoluuttisen epäpoliittista (ibid., 24–25). Tässä on hyvä pitää mielessä, että Schmitt puhuu juuri potentiaalisuudesta, ei siitä, että kaikki todellisuudessa on aina poliittista. Tässä mielessä edeltävä ajatus dialektiikasta on olennainen. Vaikka siis totaalissa valtiossa kaikki on potentiaalisesti poliittista, niin se ei tarkoita, että kaiken olisi oltava sitä todellisuudessa, toisin kuin absolutismissa asia saattoi olla. Analysoin seuraavassa osiossa tarkemmin sitä, millä tavoin Schmitt pyrkii rajaamaan kaiken poliittisuuden todellistumista. Ajatukseni on, että poliittinen intensiivisenä tarjoaa Schmittille välineet tähän.

Osa tutkijoista on sitä mieltä, että Schmittin poliittisen määrittely ystävä–vihollinen-jaotteluna on täysin deskriptiivinen ilman normatiivista ydintä (ks. Böckenförde 1998; Howse 1998). Esimerkiksi Strauss kritisoi Schmittiä siitä, että hän ei lopulta tee erottelua hyvän ja huonon politiikan välillä, vaan pysyy liberalismiin tavoin neutraalina itse politiikan sisällön suhteen (2001, 236). Schmitt myöntää siis tämän ystävä–vihollinen-jaottelun yleisesti (ks. Dyzenhaus 2000, 81). Olen kuitenkin eri mieltä tämän ajatuksen kanssa, että kyseessä olisi täysin deskriptiivinen jaottelu. Schmitt ei selvästikään korjaa ainoastaan hänen aikaisemman käsityksensä deskriptiivisiä mahdollisuuksia, vaan siihen liittyy myös poliittinen ulottuvuus. Tähän viittaa esimerkiksi Schmittin 1930-luvun alussa esittämä ajatus, että depolitisaatiossa on kyse muun muassa puoluepolitiikan depolitisaatiosta (*Entparteiopolitisierung*) (1930/1958, 56). Tällöin yksi valtion poliittisen monopolin oikeutuksista on juuri sisälissodan estäminen, ja poliittisen käsitteen hahmotus intensiteettinä perustaa tämän oikeutuksen käsitteellisellä tasolla. Totaalinen valtio vahvana valtiona, jota käsittelen seuraavaksi, on erityisen intensiivinen poliittisesti, sillä se on kykenevä suorittamaan talouden depolitisaation (1932/1995, 71). Näin ollen poliittisen määrittely intensiteettinä tarkoittaa myös normatiivista käsitystä hyvästä politiikasta, koska sen tehtävänä on järjestää sisäpolitiikkaa tietyllä tavalla (vrt. Böckenförde 1998, 46; McCormick 2016, 281).

Vahva valtio

Edellä olen osoittanut, että Schmitten mukaan siinä missä liberalismi depolitisoi valtion, päättyy se tosiasiasa politisoineeksi yhteiskunnan. Poliittiset vastakkainasettelut pulpahtavat pintaan taloudellisten luokkaerojen alueella. Ajatuksena on mainitsemani dialektinen kehitys, jossa valtio ja yhteiskunta tulevat identtiseksi massademokratian myötä. Schmitt rinnastaa omaa vahvan valtion teoriaansa liberaaliin depolitisaatioon, eli "depolitisaatioon absoluuttisena objektiivisuutena", joka ei johda talouden depolitisaatioon vaan päinvastoin sen politisoitumiseen (1930/1958, 54). Tällä tarkoitetaan edellä mainitsemaani liberaalia valtion neutralisointia talouteen nähden. Tämä on mahdollista liberalismien ajatukselle talouden neutraaliudesta, joka ylittäisi poliittiset vastakkainasettelut juuri objektiivisuuteen tai "asiapohjaisuuteen" (*Sachlichkeit*) vedoten. Tällainen objektiivisuuteen vetoaminen on Schmitten mukaan kuitenkin vaarallista, sillä se ei kykene enää hahmottamaan poliittisia ideoita (1922/2015, 68). Vastaus Weimarin poliittisiin ongelmiin, Schmitt painottaa, "ei ole epäpoliittisessa objektiivisuudessa (*Sachlichkeit*), vaan objektiivisista asioista tietoisessa (*sachlich-informiert*), kaikkien etua silmällä pitävässä, päätöskykyisessä politiikassa" (1930/1958, 57). Eräs näistä päätöskykyisen politiikan ehdoista on yhteiskunnan depolitisaatio vastakohtana liberaalille valtion depolitisaatiolle, mikä on tämän osion pääaihe.

Schmitt muistuttaa 1930-luvulle tultaessa toistuvasti, että depolitisaatiolla on aina poliittinen pohja. Hän esimerkiksi kirjoittaa vuonna 1933 esipuheessaan *Poliittiseen teologiaan* seuraavasti: "Päätös siitä, onko jokin asia ei-poliittinen, on aina poliittinen päätös. (1922/2015, 7). Jonkin asian julistaminen ei-poliittiseksi on Schmitten mukaan niin "intensiivinen tapa ja keino tehdä politiikkaa" (1932/2015, 20, alaviite 22; Ojakangas 1999, 105), että siihen tarvitaan vahva valtio, joka voi monopolisoida poliittisen itselleen, ja joka on kaikkea muuta kuin pelkkä edellä mainitsemani muodollinen fasadi puolueiden vallalle (1932/1995, 74–75).

Tärkeää on juuri kysymys siitä, mitä seurauksia käsityksellä poliittisesta intensiteettinä on valtion ja yhteiskunnan väliselle

suhteelle. Jos mikä tahansa ”uskonnollinen, moraalinen, taloudellinen, etninen tai muu vastakkainasettelu muuntautuu poliittiseksi, kun se on riittävän vahva jakamaan onnistuneesti ihmiset ystäviin ja vihollisiin” (Schmitt 1932/2015, 35), niin kaikki on silloin potentiaalisesti poliittista. Kuten Schmitt sanoo, perinteinen valtio, joka on yhteiskunnan ”yllä” (*ein über der Gesellschaft stehender Staat*) (ibid., 24) katoaa, kun yhteiskunnalliset alueet menettävät neutraaliutensa, sillä ne eivät enää ole ei-valtiollisia tai ei-poliittisia. Tällöin Schmittin mukaan on siirrytty niin kutsuttuun totaaliseen valtioon, jossa yhteiskunta ja valtio ovat identtisiä. Sellaisessa valtiossa ”kaikella on mahdollista olla poliittista, ja valtioon viittaaminen ei enää ole riittävä perustamaan ’poliittisen’ erityispiirrettä” (ibid., 23). Selvitän seuraavaksi, hävittääkö totaalinen valtio, ”joka ei enää tunnista mitään ei-poliittista” (ibid., 25), todella erottelun yhteiskuntaan ja valtioon.

Tilanne on siis se, missä ”ei-politiikka” (*Nichtpolitik*) ei enää päde, sillä kaikesta on tullut potentiaalisesti poliittinen ongelma. Siinä, missä aikaisemmin valtio on pyritty neutralisoimaan talouteen nähden, ”on nyt päinvastoin talous politisoitu” (1932/1995, 73; 1933/1988, 185; Kervégan 2000, 57; ks. Koskenniemi 2002, 430). Tämä liittyy Schmittin ajatukseen poliittisen intensiteetistä, sillä sen tehtävänä on oikeuttaa tietty totaalisen valtion politiikka, jota Schmitt kutsuu laadulliseksi. Totaalinen vahva valtio on totaalinen ”laadullisesti ja energialtaan”, sillä se ei mahdollista ”sisäpuolelleen minkäänlaista valtiolle vihamielistä, valtiota heikentävää tai hajottavaa voiman muodostumista.” Sellainen valtio pystyy siis erottamaan ystävän ja vihollisen, ja tässä mielessä jokainen ”aito valtio on totaalinen valtio”. (1932/1995, 74; 1933/1988, 186.)

Sen sijaan totalisuus voi olla myös intensiteetin sijaan pelkkää volyymiä, eli laadullisen eron sijaan määrällistä. ”Tällainen valtio puuttuu kaikkiin asioihin ja kaikkiin inhimillisen elämän alueisiin”, eikä se siten ole vahva, vaan pikemminkin heikko ja kyvytön estämään politisoitumista. Tällainen valtio on Schmittin mukaan 1930-luvun alun Weimarin tilanne, missä puoluepoliittisten vastakkainasettelujen takia on ”pakote totaalisesti

politisoida”. (1932/1995, 74–75; 1933/1988, 187.) Tällainen valtio on siis heikko, koska se ei ole poliittiselta intensiteetiltään riittävän vahva depolitisoimaan yhteiskuntaa. Toisin kuin Samuel Moyn väittää, Schmittin argumentti ei ole se, että kaiken todellinen poliittisuus tarkoittaisi poliittisen katoamista (Moyn 2016, 293). Totaalisesti määrällinen valtio on kylläkin poliittinen, mutta se on sitä intensiteetiltään vähemmässä määrin kuin laadullisesti totaalinen valtio. Tällä tavoin Schmittin ajatus poliittisesta intensiteettinä toimii siis normatiivisena ajatuksena siitä, millaista hyvä politiikka ja toimiva valtio ovat. Tämän ajatuksen pohjalta käsittelen tarkemmin sitä, mitä tällainen intensiivisesti totaalinen valtio merkitsee talouden ja politiikan erotte- lulla. Tärkeä lähde on Schmittin vuonna 1932 Weimarin talous- eliitille pitämä esitelmä, *Starker Staat und Gesunde Wirtschaft*⁹, jossa Schmitt esittää ajatuksensa siitä, miten valtio erotetaan taloudesta.

Kiinnostavaa on, että Schmitt tekee esitelmässä jaon erotte- lun ja erottamisen välille. Vahvassa valtiossa talouden ja politiikan jako tarkoittaa ”erottelua, ei erottamista” (*Unterschied, und nicht Trennung*) (1932/1995, 77; ks. Juego 2018, 113). Schmitt esittää, että 1930-luvun yhteiskunnan ja valtion identiteetti tarkoittaa sitä, että tilanne vaatii käsitteellisellä tasolla tehtäviä erotteluita (1932/1995, 79). Schmitt lupaa yleisölleen, että ”järke- vät erottelut ovat mahdollisia, erityisesti valtiollisen hallinnon, aidon taloudellisen itsehallinnon ja yksilöllisen vapauden vä- lillä” (ibid., 85). Schmitt tarkoittaa tällä sitä, että tekemällä erot- telun valtion ja talouden välille, on mahdollista ylläpitää talou- dellisten toimijoiden autonomiaa. Tämä erottelu toimii edellä mainitsemani dialektiikan hengessä, eli Schmitt ylläpitää eroa siten, että hän ei palaa sen enempää absolutistisiin ajatuksiin politiikasta kuin liberaaliin yhteiskunnan erottamiseenkaan.

Poliittisen käsitteessä Schmitt puhuu siitä, miten totaalinen valtio ylittää 1800-luvun liberaalit erottelut ja depolitisaatiot, mutta myös kyseiselle vuosisadalle ominaisen erottamisen

⁹ Vapaasti suomennettuna: Vahva valtio ja toimiva talous.

(*Trennung*) esimerkiksi talouden ja politiikan vastakkaisuudesta (*wirtschaftlich als Gegensatz zu politisch*). (1932/2015, 23.) Samalla tavalla Schmitt toteaa toisessa totaalisesta valtiosta käsittelevässä tekstissään, että tilanteessa, jossa taloudesta on tullut pääasiallinen sisäpoliittinen ongelma, ei aikaisempi ”valtion ja yhteiskunnan erottaminen” (*Trennung von Staat und Gesellschaft*) ole enää ylläpidettävissä (1931/1988, 153). Heikossa totaalisessa valtiossa, jossa valtio on ilman erottelua (*unterschiedslos*) puuttumassa kaikkeen yhteiskunnalliseen, ei pystytä enää tekemään erottelua (*unterscheiden*) valtiosta vapaaseen alueeseen. Tällöin Schmittin mukaan ”ei ole mitään, mikä ei olisi yhdistettyä valtion.” (1932/1995, 74–75.) Sen sijaan vahva valtio pystyy ottamaan valtion pois ei-valtiolliselta alueelta, eli suorittamaan ”kirurgisen toimenpiteen”, jonka avulla voidaan tehdä erottelu poliittisen ja taloudellisen välille (*ibid.*, 77; ks. Dyzenhaus 2000, 85).

Schmitt ehdottaa taloudessa kolmikantaista erottelua: valtion talousalue, puhtaan yksityinen alue ja ei-valtiollinen julkinen alue. Valtiollisen talouslainsäädännön, valtionyritysten ja sääntelyn sekä puhtaasti yksityisten ja vapaiden yritysten väliin on tehtävä uusi erottelu julkistaloudelliseen alueeseen, jota ei kuitenkaan tule ajatella valtiollisena. Käsitteellisesti tärkeä sekaannus tapahtuu totaalisessa valtiossa juuri valtiollisen ja ei-valtiollisen julkisen alueen välillä, jonka myötä kaikkea julkista pidetään myös valtiollisena. Juuri näiden kahden, julkisen ja valtiollisen, välistä erottelua Schmitt tahtoi edistää. (Schmitt 1932/1995, 79–80.)

Asian korjaamiseksi Schmitt pyrkii esittelemään juuri julkisen talousalueen, joka on ei-valtiollinen ja jonka kannalta keskeinen käsite on taloudellinen itsehallinto (*wirtschaftlichen Selbstverwaltung*). Se kuvastaa juuri aluetta valtion ja yksityisen välissä, jota ilman Weimarin poliittisten tilanteen ”uudelleenjärjestelyä ei voitaisi ajatella”. Sen sijaan, että poliittinen valta ottaisi haltuun tämän alueen, Schmittin mukaan alue ”kuuluu julkiselle edulle eikä sitä julkisesta saa irrottaa, mutta joka ei kuitenkaan ole valtiollinen, vaan joka on aidosti itsehallinnollinen, eli tämän talouden edustajat organisoivat ja

hallinnoivat sitä itse." (1932/1995, 80–81.) Vain vahva valtio voi siis Schmittin mukaan erotella valtion ja talouden toisistaan, sillä vain se on kykenevä suorittamaan depolitisaation. Tällainen depolitisaatio on "erityisen intensiivinen", ja sen tarkoituksena on päättää, mitkä asiat se hoitaa itse, kuten liikenteen ja tiedotusvälineet, ja mitkä se taas jättää "vapaan talouden alueelle" organisoitavaksi. (ibid., 81.)

Depolitisaation yksi oikeutus Schmittille on valtiollisen auktoriteetin tuoma kyky ratkaista konflikteja. Vahvasta valtiosta on lähtöisin "järjestävä vaikutus, jonka kautta eri intressien vastakkaisuus ja sekasorto ylitetään kuin magneetti järjestää rautalastuja." Vahvan valtion tehtävänä on siis järjestellä eturistiriidat ja varsinkin vastustaa "rauhatonta, vallankumousmielistä" ja "omistamattomia massoja" palauttaakseen vakauden tasavallassa. Hänen mukaansa näitä voimia vastaan demokraattinen liberaali kansanedustuslaitos on menettänyt kykynsä ylläpitää järjestystä. (1932/1995, 83.) Puolueiden välinen sekasorto ja ristiriidat ovat ylitettävissä, Schmitt lupaa yleisölleen, sillä "voimat (siihen) ovat olemassa. Ne odottavat vain kutsua." (ibid., 85.)

Lopuksi otan käsittelyyni kysymyksen siitä, mikä tarkalleen ottaen on Schmittin suhde uusliberalismiin. On syytä pohtia, millaiselta schmittiläinen ihannevaltio näyttäisi. Schmittin mukaan valtiolla on olennainen rooli talouden vakauden ylläpitämisessä. Vuoden 1933 alussa hän muistuttaa poliittisen tärkeydestä poleemisella tyylillään: "Ei ole niin, että suunnittelijat hallitsevat, vaan pikemminkin hallitsijat suunnittelevat. Uskon, että poliittinen valta ja hallitseminen ovat ensisijaisia ja välttämättömiä oletuksia toimivalla yleiselle taloudelliselle suunnitelmalle." (1933/1958, 371.) Tämä lainaus tuo hyvin esiin artikkelini ensimmäisessä osassa mainitsemani ongelman liittyen erotteluun julkisen ja yksityisen välille. Näyttäisi siltä kuin Schmitt tahtoisi valtion ottavan tehtäväkseen talouden organisoinnin. Tästä huolimatta, kuten analyysini on osoittanut, vahvan valtion tarkoituksena on asettaa juuri talouden toiminnalle välttämättömän riippumattomuuden puitteet (vrt. Scheurman 1997, 176).

Schmitt sanoo eksplisiittisesti, että fasistinen totaalinen valtio on yksi esimerkki laadullisesti totaalisesta valtiosta (1932/1995, 74; 1933/1988, 186). Tästä huolimatta Schmitt kieltää fasistisen korporatiivisen talouspolitiikan mahdollisena vaihtoehtona Weimarin talouspoliittiseksi malliksi, sillä esimerkiksi fasistisen Italian agraarinen talous ”ei millään tavoin seiso taloudellisen kehityksen tai teollisen edistyksen huipulla” Saksan tavoin (1930/1958, 44). Italian tilanteessa saattaa olla mielekästä riistää taloudelta sen vapaus sekä autonomisuus ”ja päinvastoin, ottaa se valtion haltuun ja alistaa se” (ibid., 45). Tämä ei kuitenkaan päde Saksan tilanteessa, ja siksi Schmitt ei näe fasistista talouspolitiikkaa mielekkäänä. Fasismien sijaan saksalainen ordoliberalismi voi olla mielekkäämpi vertailukohte. Ordoliberalismi, joka on yksi uusliberalismin muodoista, syntyi 1920-luvulla Walter Euckenin (1891–1950) ja hänen taloustieteilijä kollegoidensa parissa suojelemaan talouden vapautta massademokratialta ja totalitarismilta. Toisin kuin klassiset liberaalit, ordoliberalistit ajattelivat, että talous ei ole täysin itsenäinen valtiosta, vaan se tarvitsee valtion luomaa järjestystä. (Miettinen 2017; ks. Koskiaho 2018, 23–24.)¹⁰

Schmittin aikalainen ja kollega, oikeustieteilijä Hermann Heller (1892–1933), analysoi Schmittin teoriaa autoritäärisenä liberalismina (2015; ks. Juego 2018, 127). Hellerin tulkintaa autoritäärisestä liberalismista ovat kehittäneet varsinkin Wolfgang Streeck ja Werner Bonefeld. Streeck tulkitsee Hellerin esittämän väitteen Schmittistä liberaali-autoritäärisen valtion kannattajana siten, että vuoden 1932 Schmittin ihannevaltio on samaan aikaan vahva ja heikko: ”vahva roolissaan turvata ’markkinat’ ja ’talous’ demokraattisilta uudelleenjaon vaatimuksilta [...] ja heikko suhteessaan markkinoihin, jotka on asetettu autonomiseksi kapitalismin voitontavoittelun alueeksi.” Toisin sanoen valtion tehtävänä on estää talouden politisoituminen ottamalla

¹⁰ Keith Tribe on kiinnittänyt huomiota siihen, että Eucken ja Schmitt olivat molemmat Weimarin politiikasta samoilla linjoilla esimerkiksi vastustamalla etupuoluepolitiikkaa (1995, 212; ks. Kiely 2018, 54).

haltuun poliittiset keinot vaikuttaa markkinoihin, mutta samaan aikaan sen on pidättäydyttävä niiden käyttämisestä. Streeck käyttää poliittisen teologian hengessä Leibnizin versiota Jumalasta esimerkkinä: kaikkivaltiaana Jumala on kelloseppä, joka rajoittaa itsensä pelkästään kellon kokoamiseen ja käynnistämiseen ”rajoittaen itsensä katsomaan tekemänsä täydellisen kellon toiminta puuttumatta siihen”. (2015, 362.) Streeck samaistaa Schmittin autoritäärisen liberalismiin ordoliberalismiin, jossa valtion roolina on asettaa taloudelle niin sanotut ”pelisäännöt”, mutta näiden asettamien raamien sisällä markkinat voivat toimia vapaasti (ibid., 363; ks. Miettinen 2016, 118).

Werner Bonefeldin mukaan Streeckin käsitys on toisaalta oivaltava, toisaalta taas harhaanjohtava. Streeck ymmärtää Bonefeldin mukaan oikein schmittiläisen valtion olevan samaan aikaan heikko ja vahva, mutta Schmittin autoritäärisen valtio ei ole liberaali, sillä autoritäärisen liberaali valtio toimii myös ”markkinapoliisina”, eli ”kapitalistiset sosiaaliset suhteet eivät aseta itseään ikään kuin ne olisivat luonnon voimia.” (2017a, 750; 2017b, 50–51.) Bonefeld on Streeckin kanssa eri mieltä siitä, miten 1900-luvun uusliberaalit suhtautuivat talouteen. Uusliberalismille, niin Euckenille kuin Friedrich von Hayekille, vapaat markkinat perustuvat valtiolliselle järjestykselle, eli ne ovat vahvan valtion luomus ja siten riippuvaisia poliittisesta vallasta (2017a, 755; 2017b, 53). Bonefeldin mukaan Schmittin panos on valtion merkitys järjestyksen autoritäärisenä takaajana myös normaaleina aikoina, eli Schmitt muistuttaa, että ”depolitisaatio on erityisesti poliittinen käytäntö” (2017a, 748, 751–752; 2017b, 54; ks. Biebricher 2018, 76). Depolitisaatio on valtion tapa tukahduttaa demokraattiset vaatimukset autoritäärisin keinoin, mikä tarkoittaa sitä, että politiikan rajaaminen ei voi tapahtua rajaamalla valtion toimia vaan demokratiaa (2017a, 750–751).

Perustuen analyysiini Schmittin vahvasta valtiosta voidaan todeta, että depolitisaatiossa poliittisena käytäntönä on kyse yhteiskunnan depolitisaatiosta. Valtio siis depolitisoi yhteiskunnassa syntyvät poliittiset vastakkainasettelut pitääkseen

yllä vakautta. Jotta epävakaudet valtion rajojen sisällä voitaisiin estää, Schmitt puolustaa valtion poliittista monopolia. Tämä tarkoittaa talouden tasolla poliittisen vallan oikeuksien laajentamista turvallisuuspoliittisiin kysymyksiin nähden. Näin tehdessään häntä ei voi kutsua liberaaliksi, edes Hellerin tarkoittamassa mielessä. Pikemminkin Schmittin ja liberalismmin verrannollisuus perustuu juuri talouden ja politiikan välisen erottelun ylläpitämiseen, mikä taas palautuu edellä mainitsemaani poliittisen ajattelun moderniin perinteeseen.

Oma keskusteluni Schmittistä näyttäisi siis osoittavan Streeckin tulkinnan Schmittistä vääräksi. Schmittin suvereeni ei ole kelloseppä, vaan aktiivinen toimija, joka pyrkii pitämään yllä normaalitilannetta sitä uhkaavilta voimilta. Schmitt kuitenkin pysyttelee poliittisen ja talouden, valtion ja yhteiskunnan, välisessä erottelussa. Tämä erottelu on se, mikä voidaan tulkita Schmittin riippuvaisuudeksi modernista erottelusta talouden ja politiikan välillä, mistä johtuen uusliberaalit ovat löytäneet Schmittistä omien valtioteorioittensa edeltäjän. Talouden itsenäisyyden turvaamisessa on lopulta kyse depolitisaatiosta, eli poliittisten vastakkainasettelujen hävittämisestä yhteiskunnasta. Schmittiläinen ihannevaltio takaa normaalitilanteen pitämällä yllä oikeuttaan puuttua talouteen sen itsenäisyyttä suojellakseen. Poliittinen erotellaan taloudesta, jotta talous voitaisiin erotella poliittisesta.

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa olen analysoinut Schmittin teksteistä löytyvää keskustelua talouden ja politiikan välisestä suhteesta. Liberalismi vapauttaa talouden valtiovallan väliintuloilta, mikä tarkoittaa valtion depolitisaatiota ja siten talouden politisoitumista. Näin taloudellista valtaa omaavat tahot ottavat politiikan haltuun. Talouden irti kytkeminen poliittisesta vaikutuksesta, eli talouden depolitisaatio, on Schmittin mukaan tullut päähänsä, sillä valtio ja yhteiskunta ovat massademokratian myötä tulleet identtiseksi (Schmitt 1932/2015, 23). Schmitt pyrki korostamaan vahvan valtion merkitystä, jotta erottelu politiikan ja

yhteiskunnan välillä voitaisiin ylläpitää. Talouden itsenäisyys vaati hänen mukaansa vahvan valtion, joka pystyy estämään talouden romahtamisen poliittisiin vastakkainasetteluihin, sillä vain vahva valtio pystyy ylläpitämään talouden itsenäisyyttä. Tämä tarkoitti viimeisessä alaluvussa käsittelemääni valtion määrittelyä totaalisesti laadullisessa mielessä.

Schmittiä ei voi missään nimessä pitää liberaalina tai edes uusliberalistina. Tutkimus on osoittanut, että vaikka esimerkiksi Hayek oli samaa mieltä vahvan anti-demokraattisen valtion tärkeydestä talouden itsenäisyyden säilyttämisen kannalta, niin hän ja muut uusliberaalit torjuivat Schmittin suvereeniteoriaan kuuluvan aktiivisen valtion (Scheuerman 1997, 182; Cristi 1997, 193; Irving 2018, 115; ks. Miettinen 2017, 4). Sen sijaan, että olisin pyrkinyt päinvastoin samaistamaan Schmittin ja uusliberaalit, olen halunnut tässä artikkelissa kiinnittää huomiota siihen, miten Schmittiä ja liberalismia voidaan molempia kutsua poliittiselta ajattelultaan moderneiksi ilmiöiksi. Toisin kuin Thomas Hobbesin perinteinen suvereniteettioppi, jossa yhteiskunta ja valtio nähdään osittain samana asiana (Kangas 2001, 117-121; ks. Saastamoinen 2000), on Schmittin teorian taustalla pyrkimys pitää nämä kaksi aluetta toisistaan erillään. Tämä ei tee Schmittistä kuitenkaan liberaalia, sillä hänelle talouden ja valtion välisessä suhteessa on kyse erottelusta erottamisen sijaan.

Tarkoituksenani on ollut myös selkeyttää, mikä Schmittin suhde uusliberalismiin on. Jännite aktiivisen vahvan valtion ja talouden itsenäisyyden kanssa on monitulkintainen ja hankala, sillä jaottelu erotteluun ja erottamiseen ei ole koskaan ollut selvärajainen. Esimerkiksi ordoliberalismin paradoksi, kuten Miettinen sitä kuvailee, liittyy siihen, että ”yhtäältä se pyrki muotoilemaan käsityksen markkinataloudesta järjestyksenä, jonka olemassaolo tarvitsee vahvan valtion. Toisaalta valtion poliittista liikkumatilaa tuli merkittävästi kaventaa juuri perustuslaillisen järjestyksen kautta.” (2016, 216; vrt. Juego 2018, 130.) Vahva valtio näyttäisi siis joko olevan samaan aikaan heikko ja vahva, kuten ordoliberalismin tapauksessa, tai sitten se on schmittiläisittäin protektionistisesti niin aktiivinen ja vahva,

että jää epäselväksi, missä määrin se voi suvaita talouden aitoa itsenäisyyttä. Ristiriitaisuuksista ja epämääräisyyksistä huolimatta molemmat tukeutuvat ajatukseen valtion ja yhteiskunnan välisestä erottelusta.

Filosofiassa politiikan ja talouden suhdetta on historiallisesti käsitelty eriytymisten ja kytkeytymisten välisenä liikkeenä. Hannah Arendtin mukaan 1800-luvulla politiikasta Euroopassa kehittyi varainhoitoa ja sen jakamista, eli ”hallinnollisia kysymyksiä” poliittisen toiminnan sijaan, jolloin julkiselle alueelle Arendtin mukaan ”tunkeutuvat” talous ja sosiaalinen. (Arendt 1990, 91.) Kuten Arendt huomauttaa, siinä missä antiikin kreikkalaisille taloudella (oikos) viitattiin erityisesti kotitalouteen ja yksityiseen sfääriin, puhutaan modernina aikana ”kansantaloudesta”, eli kollektiivisesta ”superperheen” kotitaloudesta (Arendt 2018, 28–29). Jos Arendtin mukaan puhe ”poliittisesta taloudesta” olisi ollut kreikkalaisille ristiriitaista, niin päinvastoin nykyään on hyvin vaikeaa kuvitella mitään taloudesta riippumatonta politiikan osaa. Poliitikasta on, Arendtia mukaillakseni, tullut eräänlaista kotitaloudenhoitoa, ja esimerkiksi Giorgio Agamben pyrkii teoksessaan *The Kingdom of Glory* selvittämään sitä, ”miksi valta lännessä on ottanut oikonomian muodon” (Agamben 2011, xi).

Artikkelini tulosten perusteella väitän, että tätä kuvaa on monimutkaistettava. On pyrittävä näkemään tarkemmin politiikan ja talouden välinen, modernille ajalle ominainen erottelu ja suhteutettava se Arendtin ja muiden väitteeseen politiikan muuttumisesta yksinomaan talouspolitiikaksi. Suvereniteettiopin perinteessä voidaan selvästi nähdä tämä politiikan ja talouden välisen suhteen erottelun kehitys siten, että talouden muuttuminen poliittiseksi vaatii ensin näiden kahden erottamista toisistaan. Jotta talous ja politiikka voisivat tulla yhteen modernissa poliittisessa ajattelussa, on ne ensiksi erotettava toisistaan. Vaikuttaisi siis siltä, että vasta silloin kun politiikka nähdään jonain taloudesta erillisenä asiana, voidaan alkaa puhua modernista talouspolitiikasta ja hallinnoinnista.

Kuten tiedetään, Hobbes määritteli Leviathanissa analogisesti suvereenin yhteiskunnan muodostaman ”kehon” elinvoimana ja liikkeenä, kun taas ”kaikkien jäsenten varallisuus ja rikkaus ovat voima” (Hobbes 2018, 9). Samaa kehon analogiaa hyödyksi käyttäen myös Jean-Jacques Rousseau kertoo Poliittisessa taloudessa (*Discours sur l'oeconomie politique*) suvereeniuden olevan yhteiskunnan ”pää”, ja ”julkistalous on sen veri, jota talousasioihin liittyvä viisaus sydämenä toimien ohjaa koko kehossa, jakaen siis eloa ja elatusta” (Rousseau 2008, 6). Suvereni-teettia käsittelevässä perinteessä siis valtion olemassaolo on riippuvainen talouden ja suvereeniuden välisestä orgaanisesta liitosta, kuten Rousseau huomauttaa (Rousseau 2008, 7). Sen sijaan Schmitt päinvastoin esittää vuoden 1932 esitelmässään ajatuksen, että erottelu valtion ja talouden välillä on tehtävä. Tässä on kyse ”kirurgisesta operaatiosta”, ei orgaanisesta kehityksestä. Schmittin mukaan orgaanisessa kehityksessä käy pikemminkin niin, että ”liikakasvu sekä rikkakasvit kasvavat nopeammin kuin se, mikä on tervettä” (Schmitt 1932/1995, 77). Yhteys talouden ja politikan välille ei siis ole orgaaninen, sillä taloudessa uhkaa ilmestyä poliittisia vastakkainasetteluja, jotka ovat vaaraksi valtion sisäiselle vakaudelle (vrt. Juego 2018, 109). Talous vaatii aktiivista ylläpitoa, jotta se voi toimia omien lakiansa mukaisesti. Näin ollen Schmitt kylläkin eroaa perinteisestä suvereni-teettiajattelusta, mutta hänen poliittinen teorianansa ei ole murros modernissa poliittisessa ajattelussa, jossa talous nähdään jonain poliittisesta erillisenä, vaan pikemminkin kuuluu siihen olennaisesti.

Helsingin yliopisto

Kirjallisuus

- Agamben, Giorgio (2011) *The Kingdom and the Glory: For a Theological Genealogy of Economy and Government (Homo Sacer II, 2)*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Anderson, Perry (2005) *Spectrum*. Lontoo: Verso.
- Arendt, Hannah (1990) *On Revolution*. Lontoo: Penguin.

- Arendt, Hannah (2018) *The Human Condition*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Biebricher, Thomas (2018) *The Political Theory of Neoliberalism*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Bielefeldt, Heiner (1997) "Carl Schmitt's critique of liberalism: systematic reconstruction and counter-criticism", *Canadian Journal of Law and Jurisprudence* 10, 65–75.
- Bonefeld, Werner (2017a) "Authoritarian Liberalism: From Schmitt via Ordoliberalism to the Euro", *Critical Sociology* 43, 747–761.
- Bonefeld, Werner (2017b) *The Strong State and the Free Economy*. London/New York: Rowman & Littlefield.
- Böckenförde, Ernst-Wolfgang (1998) "The Concept of the Political: A Key Understanding Carl Schmitt's Constitutional Theory" teoksessa D. Dyzenhaus (toim.), *Law as Politics: Carl Schmitt's Critique of Liberalism*. Durham & Lontoo: Duke University Press, 37–55.
- Colliot-Thélène, Catherine (2000) *The Challenge of Carl Schmitt*. Lontoo: Verso.
- Cristi, Renato (1997) "Carl Schmitt on sovereignty and constituent power", *Canadian Journal of Law and Jurisprudence* 10, 189–201.
- Dyzenhaus, David (1999) *Legality and Legitimacy: Carl Schmitt, Hans Kelsen and Hermann Heller in Weimar*. Oxford: Oxford University Press.
- Dyzenhaus, David (2000) "Putting the State Back in Credit" teoksessa C. Mouffe (toim.), *The Challenge of Carl Schmitt*. Lontoo: Verso, 75–91.
- Frambach, Hans (2017) "The Decline of Cameralism in Germany at the Turn of the Nineteenth Century" teoksessa M. Seppel & K. Tribe (toim.), *Cameralism in Practice: State Administration and Economy in Early Modern Europe*. Yhdistyneet Kansakunnat: Boydell Press, 239–262.
- Habermas, Jürgen (1998) "The European Nation-State: on the Past and Future of Sovereignty and Citizenship", *Public Culture* 10, 397–416.
- Helén, Ilpo (2016) *Elämän politiikat: Yhteiskuntatutkimus Foucault'n jäikeen*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Heller, Hermann (2015) "Authoritarian Liberalism?", *European Law Journal* 21, 295–301.
- Hemming, Laurence Paul (2016) "Heidegger's claim 'Carl Schmitt thinks as a Liberal'", *Journal for Cultural Research* 20, 286–294.
- Hobbes, Thomas (2018) *Leviathan*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Howse, Robert (1998) "From Legitimacy to Dictatorship - and Back Again: Leo Strauss's Critique of the Anti-Liberalism of Carl Schmitt" teoksessa D. Dyzenhaus (toim.), *Law as Politics: Carl Schmitt's Critique of Liberalism*. Durham & London: Duke University Press, 56–91.
- Irving, Sean (2018) "Limiting democracy and framing the economy: Hayek, Schmitt and ordoliberalism", *History of European Ideas* 44, 113–127.
- Juego, Bonn (2018) "Authoritarian Neoliberalism: Its Ideological Antecedents and Policy Manifestations from Carl Schmitt's Political Economy of Governance", *Administrative Culture* 19, 105–136.
- Kangas, Risto (2001) *Yhteiskunta: tutkielmia yhteiskunnasta, yhteiskunnan käsitteestä ja sosiologiasta*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Kaplan, Steven L. & Reinert Sophus A. (2019) "Epilogue: Political Economy and the Social", teoksessa S.A. Reinert & S.L. Kaplan (toim.), *The Economic Turn: Recasting Political Economy in Enlightenment Europe*. Cambridge: Anthem Press, 753–748.
- Kervégan, Jean-François (2000) "Carl Schmitt and 'World Unity'", teoksessa C. Mouffe (toim.), *The Challenge of Carl Schmitt*. Lontoo: Verso, 54–74.
- Kervégan, Jean-François (2011) *Que faire de Carl Schmitt?*. Pariisi: Gallimard.
- Kiely, Ray (2018) *The Neoliberal Paradox*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Koskenniemi, Martti (2002) *The Gentle Civilizer of Nations: the Rise and Fall of International Law 1870-1960*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Koskiaho, Briitta (2018) "Ordoliberalismin sosiaalihumaani suuntaus odottaa uutta valtakauttaan", *Tieteessä tapahtuu* 36, 21–28.
- Leiviskä, Anniina (2018) "The Issue of 'Radical Otherness' in Contemporary Theories of Democracy and Citizenship Education", *Journal of Philosophy of Education* 52: 498–514.
- Lemke, Thomas (2019) *Foucault's Analysis of Modern Governmentality: A Critique of Political Reason*. Lontoo: Verso Books.
- Maschke, Günter (1988) "Drei Motive im Anti-Liberalismus Carl Schmitts" teoksessa K. Hansen & H. Lietzmann (toim.), *Carl Schmitt und die Liberalismuskritik*. Opladen: Leske und Burdrich, 55–79.

- McCormick, John P (2016) "Teaching in Vain: Carl Schmitt, Thomas Hobbes, and the Theory of the Sovereign State" teoksessa J. Meierhenrich & O. Simons (toim.), *The Oxford Handbook of Carl Schmitt*. Oxford: Oxford University Press, 269–290.
- Mehring, Reinhard (1989) *Pathetisches Denken: Carl Schmitts Denkweg am Leitfaden Hegels: katolische Grundstellung und antimarxistische Hegelstrategie*. Berliini: Duncker & Humblot.
- Meier, Heinrich (1995) *Carl Schmitt & Leo Strauss: the Hidden Dialogue*. Chicago: University of Chicago Press.
- Miettinen, Timo (2016) "Governing with Ideas: On the Phenomenological Roots of the Ordoliberal Tradition", *Metodo: International Studies in Phenomenology and Philosophy* 4, 111–129.
- Miettinen, Timo (2017) "Lain valta: ordoliberalismi ja eurooppalaisen talouskonstituution juuret", *Oikeus* 46, 206–223.
- Minkinen, Panu (2017) "Mikä on poliittinen valtiosääntö?" *Tiede & Edistys* 42, 219–226.
- Mouffe, Chantal (2000) *The Democratic Paradox*. Lontoo: Verso.
- Mouffe, Chantal (2005) *The Return of the Political*. Lontoo: Verso.
- Moyn, Samuel (2016) "Concepts of the Political in Twentieth-Century European Thought" teoksessa J. Meierhenrich & O. Simons (toim.), *The Oxford Handbook of Carl Schmitt*. Oxford: Oxford University Press, 291–311.
- Ojakangas, Mika (1999) "Liberalismi, demokratia ja totaalinen valtio; Carl Schmitt representaation ja identiteetin välissä", *Tiede & Edistys* 24, 101–120.
- Ojakangas, Mika (2004) *A Philosophy of Concrete Life: Carl Schmitt and the Political Thought of Late Modernity*. Jyväskylä: SoPhi.
- Ojakangas, Mika (2018) "Carl Schmitt ja talouden poliittinen perusta" teoksessa R. Heiskala & A. Virtanen (toim.), *Talous ja Yhteiskuntateoria III*. Helsinki: Gaudeamus, 119–140.
- Pankakoski, Timo (2015) "Sanasumua ja poliittisen erottelun selkeyttä. Carl Schmittin käsiteteoria", *Tiede & Edistys* 40, 43–62.
- Rasch, William (2019) *Carl Schmitt: State and Society*. Lontoo: Rowman & Littlefield International.
- Rawls, John (1993) *Political Liberalism*. New York, NY: Columbia University Press.
- Roman-Lagerspetz, Sari (2009) Chantal Mouffe ja Carl Schmitt: ystäviä vai vihollisia? *Tiede & Edistys* 34, 128–141.

- Rousseau, Jean-Jacques (2008) "Political Economy" teoksessa J.-J. Rousseau (toim.), *Discourse on Political Economy, and The Social Contract*. New York: Oxford University Press, 1-42.
- Saastamoinen, Kari (2000) "Oliko Hobbes epäonnistunut liberalisti?", *Tiede & Edistys* 25, 97-105.
- Scheuerman, William E. (1997) "The unholy alliance of Carl Schmitt and Friedrich A. Hayek.", *Constellations* 4, 172-188.
- Schmitt, Carl (1922/2015) *Politische Theologie*. Berliini: Duncker & Humblot.
- Schmitt, Carl (1923) *Römischer Katholizismus und politische Form*. Hella: Jakob Hegner Verlag.
- Schmitt, Carl (1926) *Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus*. München: Duncker & Humblot.
- Schmitt, Carl (1926/2012) *Unabhängigkeit der Richter, Gleichheit vor dem Gesetz und Gewährleistung des Privateigentums nach der Weimarer Verfassung: Ein Rechtsgutachten zu den Gesetzentwürfen über die Vermögensauseinandersetzung mit den früher regierenden Fürstenhäusern*. Berliini: De Gruyter.
- Schmitt, Carl (1927/1988a) "Demokratie und Finanz" teoksessa C. Schmitt (toim.), *Positionen und Begriffe: im Kampf mit Weimar - Gent - Versailles 1923-1939*. Berliini: Duncker & Humblot, 97-99.
- Schmitt, Carl (1927/1988b) "Der Begriff des Politischen" teoksessa C. Schmitt (toim.), *Positionen und Begriffe: im Kampf mit Weimar - Gent - Versailles 1923-1939*. Berliini: Duncker & Humblot, 75-84.
- Schmitt, Carl (1928/1993) *Verfassungslehre*. Berliini: Duncker & Humblot.
- Schmitt, Carl (1928/1995) "Der bürgerliche Rechtsstaat" teoksessa G. Maschke (toim.), *Staat, Grossraum, Nomos: Arbeiten aus den Jahren 1916-1969*. Berliini: Duncker & Humblot, 44-54.
- Schmitt, Carl (1930) "Staatsethik und pluralistischer Staat", *Kant-Studien* 35, 28-48.
- Schmitt, Carl (1930/1958) "Das Problem der innerpolitischen Neutralität des Staates" teoksessa C. Schmitt (toim.), *Verfassungsrechtliche Aufsätze aus den Jahren 1924-1954: Materialien zu einer Verfassungslehre*. Berliini: Duncker & Humblot, 41-62.
- Schmitt, Carl (1931/1988) "Die Wendung zum totalen Staat" teoksessa C. Schmitt (toim.), *Positionen und Begriffe: im Kampf mit Weimar - Gent - Versailles 1923-1939*. Berliini: Duncker & Humblot, 166-178.

- Schmitt, Carl (1932/1995) "Starker Staat und gesunde Wirtschaft" teoksessa G. Maschke (toim.), *Staat, Grossraum, Nomos: Arbeiten aus den Jahren 1916-1969*. Berliini: Duncker & Humblot, 71-94.
- Schmitt, Carl (1932/2015) *Der Begriff des Politischen: Text von 1932 mit einem Vorwort und drei Corollarien*. Berliini: Duncker & Humblot.
- Schmitt, Carl (1933/1958) "Machtpositionen des modernen Staates" teoksessa C. Schmitt (toim.), *Verfassungsrechtliche Aufsätze aus den Jahren 1924-1954: Materialien zu einer Verfassungslehre*. Berliini: Duncker & Humblot, 367-374.
- Schmitt, Carl (1933/1988) "Weiterentwicklung des totalen Staats in Deutschland" teoksessa C. Schmitt (toim.), *Positionen und Begriffe: im Kampf mit Weimar - Gent - Versailles 1923-1939*. Berliini: Duncker & Humblot, 211-216.
- Schmitt, Carl (2015) *Poliittisen käsité*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Schupmann, Benjamin A. (2017) *Carl Schmitt's State and Constitutional Theory. A Critical Analysis*. Oxford: Oxford University Press.
- Slobodian, Quinn (2018) *Globalists: The End of Empire and The Birth of Neoliberalism*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Strauss, Leo (2001) *Gesammelte Schriften, Band 3; Hobbes' politische Wissenschaft und zugehörige Schriften – Briefe*. Stuttgart: Verlag J.B. Metzler.
- Streeck, Wolfgang (2015) "Heller, Schmitt and the Euro", *European Law Journal* 21, 361-370.
- Suuronen, Ville (2018a) "Carl Schmittin viholliset. Erottelu ystävään ja viholliseen individualismin ja universalismin kritikkinä", *Tiede & Edistys* 43, 271-305.
- Suuronen, Ville (2018b) "Politiikka valtion jälkeen: Carl Schmitt, Eurooppa ja uusi pluralismi", *Politiikka* 60, 290-307.
- Suuronen, Ville (2020) "Carl Schmitt as theorist of the 1933 Nazi revolution: The difficult task of rethinking and recultivating traditional concepts", *Contemporary Political Theory*, forthcoming.
- Tribe, Keith (1995) *Strategies of Economic Order: German Economic Discourse, 1750-1950. Ideas in context*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ulmen, G. L. (1988) "Politische Theologie und Politische Ökonomie - Über Carl Schmitt und Max Weber" teoksessa H. Quaritsch (toim.), *Complexio Oppositorum: über Carl Schmitt*. Berliini: Duncker & Humblot, 341-366.
- Urbinati, Nadia (2000) "Schmitt's Critique of Liberalism", *Cardozo Law Review* 21, 1645-2119.

- Weber, Max (1992 [1919]) *Gesamtausgabe. Abt. 1, Schriften und Reden, Bd. 17: Wissenschaft als Beruf; 1917/1919 : Politik als Beruf*. Tübingen: Mohr.
- Wood, Ellen Meiksins (1995) *Democracy Against Capitalism: Renewing Historical Materialism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wood, Ellen Meiksins (2017) *The Origin of Capitalism: a Longer View*. Lontoo: Verso.

